

Na svetu je približno 7000 jezikov, večina svetovne populacije govori nekaj sto najbolj razširjenih jezikov. In pozor: po razvitosti, relativni prisotnosti v digitalnem svetu in opremljenosti se slovenščina uvršča nekje med 22. in 25. mesto med vsemi temi jeziki. / Foto: Wirestock

Število uporabnikov ves čas raste
Nekateri obiščejo samo slovnici portal (*Kje je kaj v slovnici*), nekateri samo slovarskega, večina uporabnikov pa uporablja Frančka v celoti.

»Veseli smo, da med uporabniki nimamo samo mladih, ampak tudi vedno več starejših, ki na Frančku lažje in hitreje dobijo osnovne podatke, kakor bi jih na Franu ali v klasičnih slovarjih. Prav zato smo letos prenovili vstopno točko portala, tako da je še bolj prijazna tudi za nešolske uporabnike,« razloži jezikoslovec dr. Ahačič, pisec sodobnih šolskih slovnici. Portal odlikuje zlasti preprosta uporaba. Vsak uporabnik se na portal lahko bodisi prijavi ali pa le izbere razred, ki ga obiskuje.

Priročnik, ki je zanimiv in razumljiv

Strokovnjaki so že nekaj časa pred nastankom portala Franček opozarjali, da novih namensko oblikovanih ali prilagojenih priročnikov in drugih virov pedagoške narave, primerljivih za poučevanje slovenščine v šolah, nimamo (prav veliko). Dr. Nina Ledinek dodaja, da so se pripravljali le priročniki, namenjeni odraslim, teh pa učenci niso vedno dobro razumeli, zato jih v šolskem okolju tudi niso pogosto uporabljali.

In tu nastopi težava. »Frančka smo torej oblikovali, da bi učence uvedli v rabo priročnikov na način, da bi jim bila njihova raba samoumevna in naravna. To pa je mogoče le, če so priročniki šolarjem in dijakom razumljivi in zanimivi,« pojasni Nina Ledinek. Fran in Franček temeljita na istih slovarskih podatkih, le da so v Frančku podatki predstavljeni drugače, prilagojeno trem starostnim skupinam učencev, po potrebi je omejen tudi obseg prikazanih informacij.

»Precej podatkov smo za Frančka analizirali in pripravili tudi povsem na novo. Fran in Franček imata sicer nekoliko različno logiko. Fran podatke prikazuje z vidika različnih priročnikov. Pri Frančku je v ospredju posamezna beseda, o njej pa si učenci lahko zastavljajo različna vprašanja, na primer, kaj ta beseda pomeni, kako se uporablja kot del frazemov, kdaj je v slovenski jezik vstopila, kako se je v času razvijala, kako se pregiba, izgovarja, katere sinonime ima ipd. Povezava med portaloma torej je, ni pa povsem neposredna. Smo pa oba portala zasnovali na način, da je mo-

Ne veš, kaj beseda pomeni? Vprašaj Frančka!

Jezikovni spletni portal za mlade Franček je zaživel ob 30-letnici Republike Slovenije – Namenjen je mladim od petega razreda osnovne šole do srednje šole in jim pomaga, da čim prej vstopijo v svet »odraslega« portala Fran – Prinaša vse odgovore o besedah: o pomenu, izgovoru, sopomenkah, frazeologiji, pregibanju, uporabi v narečjih in pravilni rabi

Tonja Blatnik

»Gre za enega najmodernejših jezikovnih portalov za šolsko rabo na svetu,« je pred štirimi leti, ko je zaživel jezikovni spletni portal za mlade Franček, dejal dr. Kozma Ahačič, predstojnik in znanstveni svetnik na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša v Znanstvenoraziskovalnem centru Slovenske akademije znanosti in umetnosti (ZRC SAZU), »desna roka« projekta Franček. Portal Franček je brezplačno dostopen na francek.si, namenjen je zlasti trem starostnim skupinam učencev: prva in druga triada; tretja triada; srednja šola. »Način razmišljanja, ki je v ozadju portala, je na neki način že napovedal način razmišljanja, kakor ga uvažajo sedanji klepetalniki umetne inteligence. Vse naše podatke smo povezali v enoten sistem, ki daje odgovore na vprašanja, kot so: 'Kaj pomeni ta beseda?', 'Kako pregibam to besedo?', 'Kako uporabljajo to besedo v narečjih?' S pomočjo Frančka tako slovarski podatki 'spregovorijo' tudi uporabniku, ki slovarjev še ne zna uporabljati,« pojasni dr. Ahačič. Franček

kov geslovnik sicer temelji na dveh temeljnih razlagalnih slovarjih, SSKJ² in eSSKJ.

Kar 100.000 besednih gesel

Snovalci so ponosni, da so Frančka vse od uradne objave leta 2021 nadgradili vsaj enkrat letno, praviloma ob začetku šolskega leta. Letošnja posodobitev je že peta po vrsti. Tako so recimo posodobili geslovnik slovarja, da vključuje že več kot 100.000 enot, kar nekaj besed pa je takih, ki so se v knjižnem jeziku začele uporabljati v zadnjih letih.

»Največkrat ob posodobitvi na Frančka dodajamo nove vsebine, na primer nove slovarske sestavke Šolskega slovarja slovenskega jezika in nove etimološke osvetlitve besed. Obseg teh vsebin na Frančku se je od uradne objave portala podvojil.« Letos so recimo spremenili naslovno stran portala, zato iskanje zdaj poteka bolj neposredno, na novo so oblikovali lebdeče zaglavje, ki prinaša osnovne slovnicične podatke o iskani besedi. Novo je tudi obvestilno okence, s katerim bodo uporabnike obveščali o novostih na portalu, morebitnih pobudah in kakšni pomembni novici.

»Ker se slovenščina nenehno razvija in ker jo na inštitutu sistematično raziskujemo, nas ne skrbi, da bi nam novih zanimivih podatkov za Frančka

zmanjkalo,« pove dr. Nina Ledinek, višja znanstvena sodelavka na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, snovalka projekta Franček.

»Opažamo upadanje branja kvalitetnih kompleksnejših besedil v slovenščini, ob hkratnem povečevanju deleža angleščine v vsakdanjem digitalnem življenju mladih. Povečati moramo prisotnost knjižne slovenščine v vsakdanu mladih,« poudarja dr. Kozma Ahačič. / Foto: Gajus

FRANČEK DEMO

hči

Med uporabniki niso samo mladi, ampak je med njimi tudi vedno več starejših ljudi, ki na Frančku lažje in hitreje dobijo osnovne podatke, kakor bi jih na Franu ali v klasičnih slovarjih. / Foto: arhiv Franček

Dr. Kozma Ahačič,
predstojnik in znanstveni svetnik na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, »desna roka« projekta Franček:

»Svet okrog nas se spreminja, zato je bistveno, da se tudi na ravni jezika na te spremembe hitro odzivamo.«

Dr. Nina Ledinek,
višja znanstvena sodelavka na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU, snovalka projekta Franček:

»Pri Frančku je v ospredju posamezna beseda, o njej pa si učenci lahko zastavljajo različna vprašanja.«

goče med njima organsko prehajati. Nekje na sredini srednje šole namreč dijaki Frančka 'prerastejo' in začnejo uporabljati portale, namenjene odraslim. Poskrbeti moramo, da imajo do takrat dovolj znanja o jeziku in jezikovnih priročnikih, da je prehod lahko spontan, »še razloži Nina Ledinek.

Vse se je začelo s skico na papirju

Portal Franček so začeli strokovnjaki oblikovati konec jeseni 2017, uradno so ga objavili leta 2021. Sodelovalo je 23 šol in 76 učiteljev ter učiteljic. »Zanimivo je, da smo se z oblikovanjem najbolj intenzivno ukvarjali v koronskem času, ko se je zelo neposredno pokazalo, kako pomembno je, da pedagoško infrastrukturo za slovenščino, ki jo lahko učenci uporabljajo tudi sami, premišljeno in odgovorno gradimo ter jo vzdržujemo,« začetek opisuje jezikoslovka Nina Ledinek in pove, da se je vse začelo s skico na papirju, nato pa so imeli številne debate in sestanke. »Ker se nismo vnaprej omejevali, smo lahko bili precej kreativni.« Pri oblikovanju portala so sodelovali tako rekoč vsi inštitutski sodelavci, ne-

kateri bolj, drugi nekoliko manj. Glede vprašanj, kako naj jezikovne informacije posredujejo učencem, so jim svetovali strokovnjaki za didaktiko jezika z Zavoda za šolstvo RS, Pedagoške in Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani ter Univerze v Trstu. Pri tehnoloških nalogah so jim pomagali strokovnjaki za jezikovne tehnologije iz podjetja Amebis, za oblikovalske rešitve so zaslužni pri podjetju Hruška. Franček je torej sad dela mnogih ljudi. Nastanek sta sofinancirala Republika Slovenija in Evropski socialni sklad. Projekt »Spletni portal Franček, Jezikovna svetovalnica za učitelje slovenščine in Šolski slovar slovenskega jezika« je bil leta 2017 izbran na javnem razpisu »Spodbujanje prožnih in inovativnih oblik učenja z razvojem jezikovnih virov in tehnologij«. Projekt je bil ocenjen na 880.000 evrov, pri čemer je prispevek EU znašal 704.000 evrov.

Največ pozornosti namenjajo knjižnemu jeziku

Na portal Franček praviloma uvrščajo besede knjižnega jezika, torej take, ki se razmeroma pogosto uporabljajo v besedilih, ki bi jih opredelili kot

re so te iztočnice, pridobimo z analizo pisnih in govornih korpusov slovenščine.«

A zgolj pogosta raba ni dovolj, da bi se beseda uvrstila v slovar. Pomembno je tudi, da jo najdemo v različnih tipih besedil, pri različnih avtorjih, da njena raba ni omejena le na čas nekaj let ... Običajno rečejo, da mora biti njena raba dovolj razpršena. »Ključen kriterij je, da se mora beseda uporabljati zlasti v knjižnem jeziku ali pa mora biti njeno pojavljanje v knjižnih besedilih dovolj običajno. Jezik gre torej svojo pot, jezikoslovci in slovaropisci ga opazujemo, analiziramo, pojave v njem preudarimo interpretiramo, svoje ugotovitve pa širšemu krogu uporabnikov posredujemo v jezikovnih priročnikih,« pojasnijo snovalci.

Franček ni sam

Poleg slovarskega portala so v projektu oblikovali še druge vsebine, Franček namreč vključuje tri večje dele. Osrednje mesto predstavlja slovarski portal, slovniki del, ki se razširja v didaktične vsebine, najdemo na povezanem spletišču Kje je kaj v slovnici?, tretji segment Frančka je jezikovnosvetovalni. Jezikovna svetovalnica za učitelje slovenščine je specializiran svetovalni servis, na katerem dobijo učitelji ne le odgovor na svoje jezikovno vprašanje, ampak tudi nasvet glede tega, kako kompleksne jezikovne vsebine učencem razumljivo razložiti.

Pomemben del Frančka je tudi Šolski slovar slovenskega jezika, prvi znanstveno utemeljen pedagoški slovar za slovenščino, ki vključuje že več kot 4000 iztočnic in je namenjen uporabnikom v začetnih razredih osnovne šole. Geslovnik slovarja je oblikovan tako, da vključuje najpogostejše rabljene besede, in sicer

Franček je zaživel

24. junija 2021,

s čimer so sodelavci

in sodelavke

Znanstvenoraziskovalnega

centra Slovenske

akademije znanosti in

umetnosti (ZRC SAZU)

na izviren način obeležili

okroglo obletnico

rojstnega dne Republike

Slovenije.

glede na jezikovno rabo, izkazano v specializiranem korpusu, ki vključuje besedila, ki nagovarjajo mlade bralce ali pa so jih ti sami oblikovali. Poleg najpogostejše rabljenih besed slovar vključuje besede tudi problemsko. Dr. Nina Ledinek pove, da učencem predstavlja zlasti tiste besede, pri katerih se kažejo njihove jezikovne težave in zadrege, na primer z vidika zapisa, izreke, pregibanja, razumevanja slovničnih lastnosti besed ipd. Pomembno vlogo ima slovar ne le pri tem, da učencem predstavlja pomen, slovnične značilnosti in rabo besed, ampak tudi pri uvajanju učencev v rabo slovarja. Prek tega slovarja praviloma prvič spoznajo, kakšni podatki so v (razlagalnih) slovarjih običajno navedeni, kako so tipično predstavljeni, kako jih interpretirati itd. Slovar je v slovarski portal Franček neposredno integriran, do podatkov v njem dostopamo, če si ogledamo pomenski razdelek za najnižjo starostno stopnjo. »Ključno se mi zdi opozoriti še na spletišče Kje je kaj v slovnici?, ki učencem na razumljiv način predstavlja slovnične fenomene v slovenščini, predvsem pa jih uči, kako in zakaj so posamezni pojavi v jeziku med seboj povezani. Slovarski in slovnični del sta medsebojno učinkovito povezana – iz slovarskega dela hitro in enostavno prehajamo v slovnični del ter obratno. Ravno celovitost Frančka je ena njegovih večjih odlik,« misli zaokroži Nina Ledinek.

In pozor: po razvitosti, relativni prisotnosti v digitalnem svetu in opremljenosti se slovenščina uvršča nekje med 22. in 25. mesto med nekaj sto najbolj razširjenimi jeziki sveta. Vse to je sad trdega vsakodnevnega dela jezikoslovcev, lektorjev, medijev, kulture in šolstva. Bistveno je, da tu ne popustimo in da ne pozabimo na pomen institucij, ki skrbijo za jezik. Situacija se lahko že po nekaj letih, morda celo mesecih zanemarjanja tega področja povsem spremeni. ■